

Ewa Kłeczek-Walicka

Konferencja naukowa „Obraz i sanktuarium Matki Bożej Śnieżnej w Głogowie Małopolskim – dzieje, kult, przesłanie”

Rocznik Kolbuszowski 12, 467-474

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Konferencja naukowa „Obraz i sanktuarium Matki Bożej Śnieżnej w Głogowie Małopolskim – dzieje, kult, przesłanie”

Na pielgrzymich szlakach Podkarpacia odnajdziemy miejsca powszechnie znane i popularne w całej Polsce. Wśród nich wskazać należy przede wszystkim sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej Kalwaryjskiej w Kalwarii Paclawskiej, saletyńskie sanktuarium maryjne w Dębowcu czy Leżajsk, gdzie znajduje się łaskami słynącego obraz Matki Bożej Leżajskiej (Pocieszenia). Jednak prócz tych wspomnianych wyżej miejsc kultu Maryi o zasięgu co najmniej regionalnym, na religijnej mapie Podkarpacia odnajdziemy wiele sanktuariów, może mniej znanych, ale niezwykle ważnych dla lokalnych społeczności, najbardziej bliskich, bo związanych z „małymi ojczyznami” mieszkańców tych terenów.

Jednym z takich właśnie miejsc jest Głogów Małopolski. Miasteczko to zostało założone na rozgałęzieniu szlaków handlowych wiodących z Rzeszowa do Sandomierza i Kolbuszowej, na terenie istniejącej tu wsi Szlachcina Wola. Stało się to w roku 1570 decyzją Krzysztofa Głowy herbu Jelita z Nowosielec. Dnia 22 kwietnia tegoż roku, w dzień św. Wojciecha, wydał on w Przybyszówce dokument, na mocy którego w lesie rudzieńskim nad rzeką Szlachciną, na wspomnianym już rozgałęzieniu szlaków miało powstać miasto, od nazwiska założyciela noszące nazwę Głowów, przekształconą później na Głogów. Po II wojnie dodano jej drugi człon – Małopolski.

W kościele parafialnym pw. Trójcy Przenajświętszej znajduje się łaskami słynący wizerunek Matki Bożej Śnieżnej nazywanej tu Matką Bożą Głogowską. Zaistnienie sanktuarium głogowskiego wiąże się z przekazywanym w pieśniach i legendach objawieniem się Bogarodzicy. Maryja: „Swego Syna ubłagała (...) / wieczną rzeką przepłynęła / aż tu na Piasku stanęła”. Objawienie to miało się

stać udziałem dwóch żebraków: ślepego i chromego, którzy akurat „trafunkiem” przechodzili w pobliżu wspomnianego miejsca.

Otaczany wciąż wiernych obraz Matki Bożej Głogowskiej powstał w nieznanym warsztacie małopolskim w XVI stuleciu. Jest to malowidło olejne na płótnie. Istnienie łaskami słynącego wizerunku Najświętszej Maryi Panny odnotowały już akta wizytacji generalnej z roku 1721. Jeszcze w XVIII wieku jego kult został potwierdzony urzędowym orzeczeniem komisji diecezjalnej. Sam wizerunek uznany został jednocześnie za cudowny. W XVIII stuleciu nastąpił tu jednak kryzys kultu maryjnego. Nabożeństwo do Matki Bożej Głogowskiej zachowało się jedynie w lokalnej tradycji ludowej. Odrodzenie tej formy pobożności odnotowano w drugiej połowie XIX wieku.

W okresie międzywojennym potwierdzona została pielgrzymkowa ranga Głogowa. Starania, aby czci oddawanej Bogarodzicy nadać szerszy wymiar, podjęli duszpasterze głogowscy w latach powojennych. W roku 1975 ks. Stanisław Ujda wprowadził zwyczaj podniosłego odsłaniania i zasłaniania obrazu. Cztery lata później przywrócono dawną tradycję organizowania odpustu w dniu 5 sierpnia. Nadto w końcu lat 70. XX wieku wizerunek Pani Głogowskiej poddany został zabiegom konserwacyjnym. W roku 1984 zainicjowana została Nowenna do Matki Bożej Głogowskiej, która od 1997 roku jest sprawowana w każdą środę. Obecnie trwają przygotowania do koronacji łaskami słynącego wizerunku. Oficjalną prośbę o nałożenie koron na skronie Dzieciątka Jezus i Jego Matki złożono na ręce bpa Kazimierza Górniego w roku 2009. W odpowiedzi na to 7 czerwca 2011 r. pasterz diecezji rzeszowskiej powołał specjalną Komisję do zbadania warunków koronacji obrazu Matki Bożej Śnieżnej.

Jedną z form pogłębiania wiedzy na temat nabożeństwa maryjnego w Głogowie była konferencja naukowa zatytułowana „Obraz i sanktuarium Matki Bożej Śnieżnej w Głogowie Małopolskim – dzieje, kult, przesłanie”. Odbyła się ona w dniu 6 października 2011 r. w miejscowym Gminnym Domu Kultury. Jej organizatorami były: Instytut Leksykografii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, parafia pw. Trójcy Przenajświętszej w Głogowie Małopolskim oraz miejscowy Urząd Gminy i Miasta. Wydarzeniu patronowali: biskup rzeszowski Kazimierz Górny, przewodnicząca Sejmiku Województwa Podkarpackiego Teresa Kubas-Hul oraz starosta rzeszowski Józef Jodłowski. W konferencji uczestniczyli samorządowcy, kapłani dekanatu głogowskiego i kapłani rodacy, uczniowie miejscowych szkół, liczni mieszkańcy miasta i najbliższych okolic, regionaliści¹.

¹ Por. B. Walicki, *Konferencja naukowa poświęcona Pani Głogowskiej*, „Ziemia Kolbuszowska”, 2011, nr 11, s. 24-25.

Konferencję rozpoczęła Msza św. w głogowskim kościele parafialnym. Przewodniczył jej i słowo Boże wygłosił ks. infuł. dr Wiesław Szurek. W swej homilii wskazał m.in. na konieczność zgłębiania naszej przeszłości i dziejów miejsc nam bliskich: „Stajemy w głogowskim kościele, by zagłębić się w przeszłość tego miasteczka i miejsca, i świątyni, jakby ogarniając w przeszłości te świątynie, które tutaj były. Wyrastają z Bożych zamiarów i z Bożych wyborów, planów te wielkie rzeczy, które chcemy podziwiać, zagłębiając się w dzieje. A zagłębianie się w dzieje, w przeszłość, to, bracia i siostry, wielka sprawa, bo pozwala nam znać swoją tożsamość, wiedzieć, kim jesteśmy, odkrywać te korzenie głogowskie związane z korzeniami Polski i wyrastające z Chrystusa, który jest Korzeniem Świata i całej ludzkości”. Kaznodzieja wskazał też na rolę, jaką odgrywa Maryja czczona w głogowskim wizerunku: „Nadzieja Głogowa – Bóg, Chrystus, który jest wczoraj i dziś, i na wieki ten sam, wycisnął swój zbawczy ślad. Wycisnął ten ślad nie tylko przez to, że erygowano tę parafię, konsekrowano pragnienie, ale także przez to, że naznacza świątynię wizerunkiem Matki Bożej. Otaczamy ten wizerunek czią, miłością, a jaka to cześć i miłość, to nawet dla oczu nie jest skryte, gdy patrzymy na tę świątynię. Pamięć o tym wizerunku przechowujemy pieczołowicie w sercach i próbujemy dzisiaj sięgnąć nie tylko do przekazu, tradycji znanego źródła, które miało towarzyszyć obrazowi Matki Bożej w kapliczce, gdzie się znajdowała, źródła-symbolu, ale otulamy miłością dzisiaj także ten wizerunek, co do którego bardzo pragniemy, aby Opatrzność pozwoliła nałożyć korony na skronie Matki Bożej i Pana Jezusa. A ta nasza miłość, z którą gromadzimy się przy wizerunku Matki Bożej Głogowskiej na dzisiejszym sympozjum, to odruch chrześcijańskiego serca, które docenia, jak wiele zawdzięcza Chrystusowi. I dlatego, że docenia, jak wiele zawdzięcza Chrystusowi, zwraca się do Jego Matki”².

Swe słowo skierował również do zebranych ordynariusz rzeszowski, bp Kazimierz Górny, który podróżując do Radomia, zatrzymał się w głogowskim sanktuarium: „Chciałbym pozdrowić wszystkich zebranych w tej pięknej świątyni w Głogowie Małopolskim. Niestety, nie mogę uczestniczyć we Mszy świętej inauguracyjnej konferencji naukowej ani w obradach konferencyjnych. Bardzo dziękuję przedstawicielom Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, że tu przybyli i ubogacili tę sesję naukową poświęconą Matce Bożej, którą zaprogramował Ksiądz Dziekan. Bardzo się cieszę, że w taki głęboki, naukowy sposób poznawać będziemy dzieje Głogowa i dzieje tej parafii. A dzieje te tak ogromnie są związane z naszą Ojczyzną.

² Zbiory Bartosza Walickiego [dalej: AAW], Kazanie ks. Wiesława Szurka z 6 października 2011 r. w Głogowie Małopolskim, nagranie audio.

Na przestrzeni wieków Głogów doświadczały różne nieszczęścia, klęski, zniszczenia, ale kult Matki Bożej trwał i w ostatnich latach rozwija się coraz bardziej. Serdecznie gratuluję parafianom głogowskim tej pięknej kaplicy maryjnej, którą przygotowali razem ze swoimi duszpasterzami. Chciałbym przekazać pozdrowienia wszystkim uczestnikom konferencji i życzyć, żeby ta sesja naukowa przyczyniła się do jeszcze większej miłości do Matki Najświętszej, do wypełnienia przez nas planów Bożych na drodze ku świętości³.

Po Eucharystii uczestnicy uroczystości byli świadkami zasadzenia dębu pamięci przy obiektach Zespołu Szkół im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Miejszem obrad konferencyjnych były obiekty Gminnego Domu Kultury. Tu prelegentów i słuchaczy powitał burmistrz głogowski Paweł Baj: „W historii ponad czterystu lat Głogowa Małopolskiego było wiele ważnych wydarzeń. Były to wydarzenia zarówno piękne, w latach świetności, jak i wydarzenia tragiczne, kiedy nieszczęścia dotykały całej naszej Ojczyzny. Wśród tych pięknych wydarzeń było szczególnie wiele związanych z kultem i religijnością mieszkańców tej pięknej ziemi głogowskiej. Dzisiaj, biorąc udział w tej konferencji, mamy świadomość, że uczestniczymy w wydarzeniu historycznym. Uczestniczymy w wydarzeniu tak ważnym dla miasta Głogowa, że zostanie zapamiętane przez wiele pokoleń, które przyjdą po nas⁴. Po burmistrzu głos zabrał proboszcz ks. Adam Samel: „Nasza obecność tu jest wyrazem kultu Matki Bożej. Mam nadzieję, że także spotkanie w Domu Kultury, udział szkół będzie tą oznaką i pragnieniem, by Matka Boża z Dzieciątkiem w Głogowie była Matką Bożą Uzdrawieniem Chorych⁵.

Osobiste świadectwo kultu Matki Bożej złożyła również pochodząca z Głogowa Teresa Kubas-Hul: „Matka Boża Głogowska jest szczególnie bliska mojemu sercu. To tutaj, przed Obrazem Matki Bożej, dane mi było otrzymywać wszystkie sakramenty święte, począwszy od sakramentu chrztu, przez sakrament Pierwszej Komunii Świętej, sakrament bierzmowania, jak również sakrament małżeństwa. Pamiętam, jako dziecko, uczęszczając do Szkoły Podstawowej w Głogowie Małopolskim, kiedy religia była jeszcze w kościele bądź salkach przykościelnych, że przed rozpoczęciem katechezy chodziliśmy i modliliśmy się przed Obrazem Matki Bożej Głogowskiej. To Obraz, który jest objęty szczególnym kultem od wielu lat. Tak jak każdy, i ja też mam marzenia. Jednym z nich jest pragnienie, aby

³ AAW, Przemówienie bpa Kazimierza Górnego z 6 października 2011 r. w Głogowie Małopolskim, nagranie audio.

⁴ AAW, Przemówienie burmistrza Pawła Baja z 6 października 2011 r. w Głogowie Małopolskim, nagranie audio.

⁵ AAW, Przemówienie ks. Adama Samela z 6 października 2011 r. w Głogowie Małopolskim, nagranie audio.

doczekać takich dni, takich chwil, kiedy na skronie Matki Bożej Głogowskiej i na skronie Dzieciątka Jezus zostaną nałożone piękne, wspaniałe, złote korony. Moim drugim marzeniem jest, aby kościoł w Głogowie Małopolskim i parafia głogowska doczekała się sanktuarium Matki Bożej Głogowskiej. Wierzę w to głęboko, że to już niedługo się stanie”⁶.

Pozdrowienia dla zebranych przekazał również starosta rzeszowski. Stosowne pismo odczytał jego zastępca Marek Sitarz: „Po wielu dziesięcioleciach nadszedł wreszcie długo oczekiwany czas triumfu Głogowskiej Pani – przygotowujemy się do uroczystości koronacji łaskami słynącego wizerunku. Cieszymy się wszyscy na tę niecodzienną okoliczność, kiedy to Maryja odbierze należną sobie cześć. Do uroczystości tej przybliżyła nas dzisiejsza sesja, pn. „Sanktuarium i Obraz w Głogowie Małopolskim, Dzieje – Kult – Przesłanie”. To dla mnie zaszczyt, że jako Starosta Rzeszowski mogłem objąć patronatem to przedsięwzięcie. Pozwolę sobie pod adresem jej organizatorów złożyć wyrazy wdzięczności i uznania, a Księdzu Proboszczowi i Duchownym głogowskiej parafii życzę, by pobożność maryjna była widoczna we wszystkich dziedzinach życia parafian, a głogowskie Sanktuarium niech gromadzi jak największą liczbę wyznawców Głogowskiej Maryi”⁷.

Obradom konferencyjnym przewodniczył opiekun naukowy sanktuarium głogowskiego ks. dr Sławomir Zych. Część naukową spotkania zainaugurował wykład głogowianki dr Barbary Bąk na temat dziejów Głogowa Małopolskiego. Przedstawieni zostali kolejni właściciele miasta, działające na terenie Głogowa cechy rzemieślnicze i ich najbardziej znani przedstawiciele. Referentka omówiła również funkcjonowanie szkół głogowskich, działalność kulturalną TG „Sokół” i rozwój przedsiębiorczości. Następnie doktorant KUL ks. mgr Marcin Nabożny nakreślił początki parafii p.w. Trójcy Świętej w Głogowie. W swym wystąpieniu prelegent omówił pokrótce organizację kościelną w Polsce w okresie potrydenckim, przedstawił również zaludnienie i sieć parafialną okolic dawnej Puszczy Sandomierskiej. Ukazany został również istotny dla tworzenia parafii czynnik, jakim były działania właścicieli miasta: Krzysztofa Głowy i Mikołaja Spytka Ligęzy. W ostatniej części wystąpienia omówiona została fundacja i erekcja parafii głogowskiej.

Kolejna referentka mgr Katarzyna Geryn z KUL skupiła się na dziejach tejże parafii i ośrodka maryjnego. W referacie przedstawione zostały okoliczności budowy kolejnych kościołów (parafialnego

⁶ AAW, Przemówienie Teresy Kubas-Hul z 6 października 2011 r. w Głogowie Małopolskim, nagranie audio.

⁷ AAW, Pismo starosty Józefa Jodłowskiego z 6 października 2011 r., mps, [kopia].

i świątyni „na Piasku”), działalność szkoły parafialnej i szpitala dla ubogich. Prelegentka przedstawiła również rozwój kultu Matki Bożej i związany z nim ruch pielgrzymkowy oraz obecność w Głogowie księży ze zgromadzenia Misjonarzy św. Wincentego á Paulo. Omówienia doczekały się też działające w parafii bractwa i zgromadzenia religijne a także rozwój terytorialny parafii głogowskiej. Dr Robert Sawa z KUL omówił akt erekcyjny prebendy kościoła Matki Bożej „na Piasku”. Wskazał na historyczny kontekst fundacji prebendy, posiłkując się pokazem slajdów, zaprezentował również zewnętrzny opis, a następnie strukturę i zawartość dokumentu. Dla pełniejszego zobrazowania społecznego tła wydarzeń związanych z ustanowieniem głogowskiej prebendy prelegent scharakteryzował też pokrótce kategorie osób wymienianych na kartach dokumentu. Pierwszą część konferencji zakończył referat mgra Krzysztofa Haptasia z Muzeum Regionalnego w Mielcu poświęcony głogowskiej bibliotece parafialnej w czasach staropolskich. Źródłem do zbadania zasobów tejże biblioteki stały się dokumenty z wizytacji biskupich przeprowadzanych w latach 1595-1748 oraz zapisy inwentarzowe z czasów zaborów przechowywane w Archiwum Archidiecezjalnym w Przemyślu.

Po krótkiej przerwie mgr Wojciech Mrocza z Regionalnego Towarzystwa Kultury im. J. M. Goslara w Kolbuszowej przedstawił pobożność maryjną Lasowiaków na przykładzie niedalekiej Lipnicy. Omówienia doczekały się objawienia z 1849 roku, okoliczności budowy kaplicy w miejscu objawień. Prelegent wskazał również na obecność na lipnickiej ziemi licznych kapliczek maryjnych przydrożnych i przydomowych, bogactwo elementów maryjnych w parafialnym kościele w Dzikowcu. Pobożność lipniczan przejawiała się również w licznych udziale w nabożeństwach poświęconych Matce Bożej i ożywionym ruchu pielgrzymkowym. Kolejno swój referat przedstawiła mgr Justyna Sałata z KUL. Zajęła się ona analizą pieśni „dziadowskiej” o objawieniu Matki Bożej Głogowskiej. Wskazała na cechy gatunkowe tekstu, zwracając uwagę zarówno na formy językowe jak i na zawartość treściową. Liturgista ks. dr Waldemar Pałeczki MSF z KUL podjął temat liturgii święta Matki Bożej Snieżnej. Wskazał na charakter liturgicznego wspomnienia ku czci Matki Bożej Snieżnej, następnie dokonał analizy tekstów liturgicznych wspomnienia Matki Bożej Snieżnej obowiązujących po Soborze Trydenckim (formularz mszalny i oficjum brewiarzowe). Prelegent omówił również zmiany, jakie w liturgii tego wspomnienia wprowadził Sobór Watykański II. Drugą część obrad konferencyjnych zamknął referat. o. dr. Sławomira Brzozeckiego OP z KUL. Zaprezentowane w nim zostały kolejne etapy uznania przez Kościół cudownych wizerunków Matki Bożej w czasach staropolskich. Prelegent omówił też kolejne koronacje obrazów maryjnych w dobie staropolskiej.

Po przerwie obiadowej rozpoczął się trzeci blok konferencyjny. Otworzył go referat dr Elżbiety Matyaszewskiej z KUL pt. „Ikonografia obrazu Matki Bożej Śnieżnej z Głogowa Małopolskiego”. Autorka w ciekawy sposób dokonała analizy i interpretacji ikonograficznej i formalnej cudownego wizerunku, podważając niektóre utarte w tradycji informacje o obrazie. Wyniki badań zaprezentowane w referacie wskazują na obecność w Głogowie dwóch cudownych obrazów maryjnych. Należy dodać, że to wystąpienie ubogacone zostało pokazem slajdów. Kolejny prelegent dr Edward Gigilewicz z tej samej uczelni przedstawił referat pt. „Korona Matki Bożej, czyli o symbolice nakrycia głowy jako insygnium władzy monarszej”. Ilustracją tego interesującego wykładu był także pokaz slajdów. Ostatni referat poświęcony został odrodzeniu kultu Matki Bożej Głogowskiej i staraniom o koronację Jej wizerunku. Wygłosił go przedstawiciel Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej w Sokołowie Małopolskim i prezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Sokołowskiej dr Bartosz Walicki. Prelegent omówił najpierw początki i kryzys tegoż kultu w okresie reform józefińskich. Następnie wskazał na odnowę czci w 2. połowie XIX i na początku XX wieku. Kolejno omówione zostały działania podjęte na rzecz rozwoju kultu w okresie powojennym oraz współczesne nabożeństwo do Matki Bożej Głogowskiej. W końcowej części wystąpienia zrelacjonowane zostały starania o koronację cudownego wizerunku. Po zakończeniu obraz odbyła się dyskusja na tematy wynikające z omówionych treści. Konferencję zwieńczyło podsumowanie dokonane przez proboszcza głogowskiego ks. Adama Samela i ks. dra Sławomira Zycha⁸.

Pokłosiem konferencji stała się wydana w końcu 2011 roku publikacja zawierająca wygłoszone wówczas przemówienia i referaty. Redakcją tomu zatytułowanego *Matka Boża Głogowska. Dzieje – kult – przesłanie* zajęli się inicjatorzy symposium, pracownicy naukowi KUL: dr Edward Gigilewicz i ks. dr Sławomir Zych. Naukową recenzję tegoż wydawnictwa przygotowała dr hab. Maria Dębowska prof. KUL. Korektę wykonały Jolanta Daraż i Anna Kozak, zaś opracowaniem okładki i składem komputerowym zajął się Piotr Królikowski. Pierwszą stronę okładki ozdabia reprodukcja obrazu Matki Bożej Głogowskiej, zaś ostatnią – zdjęcie głogowskiej świątyni farniej. Obowiązki wydawcy spełniła Spółka Komandytowa „Petit” na zlecenie Biblioteki Publicznej w Głogowie Małopolskim. Omawiana publikacja stanowi nr 1 nowej serii wydawniczej „Prace Instytutu Leksykografii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II”⁹.

⁸ B. Walicki, *Ośrodek kultu Matki Bożej w Głogowie Młp. wczoraj i dziś*, „Niedziela Rzeszowska”, 2011, nr 44, s. V.

⁹ *Matka Boża Głogowska. Dzieje – kult – przesłanie*, red. E. Gigilewicz, S. Zych, Lublin 2011.

Wydawnictwo otwiera wstęp ks. Sławomira Zycha, opiekuna naukowego sanktuarium głogowskiego z ramienia Biskupa Rzeszowskiego. Zaznaczył on m.in.: „Niech karty tej publikacji przybliżają mieszkańcom miasta chwalebna przeszłość ich «małej ojczyzny», naznaczonej obecnością Matki Zbawiciela. Niech będą również inspiracją dla nich i pielgrzymów do ufnej i gorącej modlitwy, aby skronie Dzieciątka i Maryi przyozdobiły korony na znak aprobaty i potwierdzenia Kościoła»¹⁰.

W części zawierającej wystąpienia gości znalazły się: słowo bpa Kazimierza Górniego, przemówienie Teresy Kubas-Hul, słowo Józefa Jodłowskiego, słowo burmistrza głogowskiego Pawła Baja i podsumowanie konferencji autorstwa proboszcza głogowskiego ks. Adama Samela. Na szczególne wymienienie zasługuje cenny tekst homilii ks. infuł. Wiesława Szurka wygłoszonej podczas Mszy św. inauguracyjnej konferencji.

Właściwy korpus książki stanowi zbiór artykułów pokonferencyjnych, których treść została już omówiona. Aneksiem do tekstów wystąpień i referatów jest wykaz uczestników konferencji naukowej. Spis ten zawiera imiona i nazwiska 389 osób, które złożyły swe podpisy w okolicznościowej księdze. Duże ubogacenie wydawnictwa stanowi z pewnością kolorowa wkładka. Na szesnastu stronach zamieszczone tam zostały 22 zdjęcia powiązane z treścią książki. Są to reprodukcje dokumentów archiwalnych, wizerunki koron i różne wyobrażenia maryjne¹¹.

¹⁰ S. Zych, *Słowo wstępne*, w: tamże, s. 8.

¹¹ B. Walicki, *Recenzja: Matka Boża Głogowska. Dzieje – kult – przesłanie*, red. E. Gigilewicz, S. Zych, Lublin 2011, ss. 184, [16] fot. kolor., *Petit SK* na zlecenie Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Głogowie Małopolskim, „Prace Instytutu Leksykografii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II” nr 1, „Zwiastowanie”, R. 20, 2011, nr 4, s. 169-171.